

ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫ СТЫЛЬ – сістэма моўных сродкаў, якая абслугоўвае шырокую сферу грамадскіх адносін (палітычных, культурных, спартыўных). Вылучаюць тры падстылі публіцыстычнага стылю: газетна-публіцыстычны, радыё- і тэлежурналісцкі, аратарскі. Жанры гэтага стылю падзяляюцца на: інфармацыйныя (нататка, справаздача, рэпартаж, інтэрв’ю), аналітычныя (артыкул, карэспандэнцыя, рэцэнзія, агляд), мастацка-публіцыстычныя (нарыс, эсэ, фельетон, памфлет).

Публіцыстычны стыль рэалізуе дзве функцыі мовы – інфармацыйную і ўздзеяння. Першая з іх садзейнічае фарміраванню нейтральнай лексікі, маўленчых стандартаў, другая абумоўлівае наяўнасць ацэначнай лексікі. Дзякуючы ўзаемадзеянню гэтых дзвюх функцый у газетным тэксце спалучаюцца стандарт і экспрэсія.

Для публіцыстыкі характэрны такія рысы, як сацыяльная ацэначнасць і камунікатыўная агульнадаступнасць моўных адзінак. Газетныя тэксты не толькі паведамляюць факты і падзеі, але і сацыяльна ацэньваюць іх, інтэрпрэтуюць. Ацэначнасць уваходзіць у семантычны аб’ём многіх слоў публіцыстычнай лексікі: *сумленны, дастойны, трывалы, стабільны; грунтоўнасць, энтузіязм, ініцыятыва; безгаспадарчы, раўнадушны* і інш.

Камунікатыўная агульнадаступнасць моўных адзінак – асаблівасць публіцыстычнага тэксту, у якім неабходна пазбягаць незразумелых або вузкаспецыяльных слоў. Аднак інфармацыйная функцыя публіцыстыкі часта звязана з выкарыстаннем прафесіяналізмаў і тэрмінаў, функцыя ўздзеяння – размоўных і прастамоўных слоў, аўтарскіх неалагізмаў. Інфармацыйная функцыя спрыяе стандартызаванасці – гэта значыць наяўнасці моўных штампаў. З аднаго боку, такія адзінкі дазваляюць хутка зразумець сэнс выказвання, а з другога – пазбаўляюць маўленне журналіста індывідуальнасці і арыгінальнасці. Прыклады моўных штампаў: *вытрымаць экзамен на сталасць, маленькая радзіма, працаваць з агеньчыкам, унесці дастойны ўклад сур’ёзныя недахопы, прапіска ў юнацтве, паставіць кропку*.

Спецыфіка публіцыстычнага тэксту ў многім абумоўлена характарам публіцыстычнага суб’екта. Журналіст – канкрэтная асоба, чалавек «прыватны», маўленню якога характэрны эмацыянальнасць і суб’ектыўнасць. Яшчэ адзін бок асобы аўтара публіцыстычнага тэксту – чалавек сацыяльны, што абумоўлівае сацыяльна-палітычны і сацыяльна-ацэначны падыход да рэчаіснасці. Якраз грамадска-палітычная лексіка і складае самы значны пласт публіцыстыкі: *прагрэс, вытворчасць, мандат, ініцыдэнт* і інш. Актыўна ўжываюцца словы інтэрнацыянальнай палітычнай лексікі: *рэйтынг, эксклюзіўны, прэзентацыя, спікер, парламент, электарат* і інш.

На марфалагічным узроўні для тэкстаў публіцыстычнага стылю характэрна частае выкарыстанне аддзеяслоўных назоўнікаў: *падпісанне, прыватызацыя, падрыхтоўка, выкарыстанне, набліжэнне*. Менавіта назоўнік выступае ў ролі выразніка асноўнай думкі. Назоўнікі часцей за іншыя часціны мовы могуць спалучацца з прыназоўнікамі, напрыклад: *пажаданні ад сяброў, аплата за кватэру, камісія па аздараўленні, гатоўнасць да дыскусіі, размова пра надзённае, цікаvasць да навізны*,

прапановы аб супрацоўніцтве. У публіцыстычных тэкстах назіраецца працэс расчаплення выказніка, у выніку чаго асноўнае семантычнае напаўненне набывае назоўнік: *акцэнтаваць – рабіць акцэнт, кантраляваць – знаходзіцца пад кантролем, уплываць – аказваць уплыў, непакоіцца – выказваць непакой.* Для публіцыстыкі характэрна ўжыванне дзеясловаў загаднага ладу:

*Усё гэта – пушча. Усё гэта – неўміручая душа яе. Яна цудоўная, як душа нашага народа. Калі вы стаміліся, калі хочаце прыпасці вуснамі да вечна жывой крыніцы жыцця – **прыйдзіце** сюды, у найдзівоснейшы куток зямлі. Бо тут – фэрпост чалавечнасці, літасці чалавека да прыроды, сястры нашай* (У. Караткевіч. «Прадмова да кнігі “Белавежская пушча”»).

Зварот да чытача ў гэтым тэксце выражаецца дзеяслоўнай формай загаднага ладу – *прыйдзіце*.

На сінтаксіс газетнай мовы значны ўплыў аказвае размоўны стыль, якому характэрны сцісласць і лаканічнасць. Ёмістасць зместу сведчыць пра важнае патрабаванне сучаснасці: у адзінку часу – максімум інфармацыі. Асаблівую выразнасць набываюць эліптычныя сказы. Напрыклад: *Разам – на навуковы Эверэст («Звязда»); Выратаванне – у вакцынацыі («Звязда»).*

У публіцыстычных тэкстах выкарыстоўваюцца сегментаваныя канструкцыі. Яны складаюцца з дзвюх частак (сегментаў): першая частка называе асобу (прадмет), якая ў другой частцы абазначаецца займеннікам: *Улюбёнец публікі, Артыст, майстар кімедыйнага жанру. Яго пазнаюць у класічнай опере і ў мюзікле, у святочным тэатральным шоу і ў спектаклі, адрасаваным самаму патрабавальнаму глядачу – дзецям («ЛіМ»).* Газетныя тэксты часта пачынаюцца ўводнай канструкцыяй, што ўказвае на крыніцу паведамлення: *Паводле даных Сусветнай арганізацыі аховы здароўя, штогод на грып хварэе каля 20 працэнтаў насельніцтва планеты («Звязда»); Паводле інфармацыі Мінскага абласнога ўпраўлення МНС, з раніцы жыхары Жодзіна прыехалі сюды на дарогі лесу («Звязда»).* Для ўзмацнення выразнасці маўлення журналісты звяртаюцца да парцэляцыі, калі змест выказвання рэалізуецца не ў адной, а ў некалькіх інтанацыйна-сэнсавых адзінках:

Лёг (Мажаравіч) на тым жа тапчанку, заплюшчыў вочы. Думкі тут жа паслужліва перанеслі яго ў вёску. Дзе вырас... Дзе наўчыўся касіць і хадзіць за плугам. Дзе пазнаёміўся з нябожчыцай-жонкай... Дзе вадзіў на рыбалку сыноў, а потым і ўнукаў... Дзе рос цяпер яго сад... Дзе (вакол яго!) было столькі сваіх, столькі добрых людзей і чыстага гаючага паветра («Звязда»).

Да сродкаў экспрэсіўнага сінтаксісу публіцыстыкі адносяцца намінатыўныя сказы, якія толькі канстатуюць існаванне прадметаў і з’яў рэчаіснасці. Такія сказы звычайна выкарыстоўваюцца з іншымі тыпамі сказаў:

Узгоркі Наваградчыны, калі глядзець з гары, ледзь не ў шахматным парадку ўкрытыя пералескамі. Дубы і грабы. Жытнія мэндлі. Грэчка ў пахкай красе. Жніўная песня. Рупліва махае рукамі жняўра (Я. Брыль. «Голле чапае нас лістотай»).

Для публіцыстыкі характэрны сінтаксічны паралелізм, заснаваны на аднолькавых мадэлях сказаў:

І палюе на янотаў егер. І клічуць-клічуць белыя лебедзі, б'юць на рэках пудовыя шчупакі, шумяць сонечныя дубы і грабы. І чырванеюць падасінавікі. І дымок ад ранішняга вогнішча змешваецца з туманам (У.Караткевіч. «Прадмова да кнігі “Белавежская пушча”»).

У многіх сказах тэксту ўжываецца інверсія – адметны ад звычайнага парадак сінтаксічных кампанентаў у сказе, калі, напрыклад, дзейнік стаіць пасля выказніка.

Такім чынам, інфармацыйная функцыя і функцыя ўздзеяння публіцыстычнага стылю рэалізуюцца на розных моўных узроўнях.

Т.Я.Старасценка

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ